

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA‘MUN AKADEMIYASI**

**XORAZM MA‘MUN
AKADEMIYASI
AXBOROTNOMASI**

Axborotnoma OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi 223/4-son qarori bilan biologiya, qishloq xo‘jaligi, tarix, iqtisodiyot, filologiya va arxitektura fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

**2024-7/3
Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi
2006 yildan boshlab chop qilinadi**

Xiva-2024

Bosh muharrir:

Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.

Tahrir hayati:

Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.
Abdullayeva Muborak Maxmusovna, b.f.d., prof.
Abduhalimov Bahrom Abduraximovich, t.f.d., prof.
Agzamova Gulchexra Azizovna, t.f.d., prof.
Aimbetov Nagmet Kalliyevich, i.f.d., akad.
Ametov Yakub Idrisovich, d.b.n., prof.
Babadjanov Xushnut, f.f.n., prof.
Bobojonova Sayyora Xushnudovna, b.f.n., dos.
Bekchanov Davron Jumanazarovich, k.f.d.
Buriyev Xasan Chutbayevich, b.f.d., prof.
Gandjayeva Lola Atanazarovna, b.f.d., k.i.x.
Davletov Sanjar Rajabovich, tar.f.d.
Durdiyeva Gavhar Salayevna, arx.f.d.
Ibragimov Baxtiyor To‘laganovich, k.f.d., akad.
Izzatullayev Zuvayd, b.f.d., prof.
Ismailov Is‘haqjon Otabayevich, f.f.n., dos.
Jumaniyozov Zoxid Otaboyevich, f.f.n., dos.
Jumanov Murat Arepbayevich, d.b.n., prof.
Kadirova Shaxnoza Abdaxalilovna, k.f.d., prof.
Qalandarov Nazimxon Nazirovich, b.f.f.d., k.i.x.
Karabayev Ikramjan Turayevich, q/x.f.d., prof.
Karimov Ulug‘bek Temirbayevich, DSc
Kurbanbayev Ilhom Jumanazarovich, b.f.d., prof.
Kurbanova Saida Bekchanovna, f.f.n., dos.
Qutliyev Uchqun Otoboyevich, f-m.f.d.
Lamers Jon, q/x.f.d., prof.
Maykl S. Enjel, b.f.d., prof.
Maxmudov Raufjon Baxodirovich, f.f.d., k.i.x.
Mirzayev Sirojiddin Zayniyevich, f-m.f.d., prof.
Mirzayeva Gulnara Saidarifovna, b.f.d.

Pazilov Abduvayeit, b.f.d., prof.
Razzaqova Surayyo Razzoqovna, k.f.f.d., dos.
Ramatov Bakmat Zaripovich, q/x.f.n., dos.
Raximov Raxim Atajanovich, t.f.d., prof.
Raximov Matnazar Shomurotovich, b.f.d., prof.
Raximova Go‘zal Yuldashovna, f.f.f.d., dos.
Ro‘zmetov Baxtiyar, i.f.d., prof.
Ro‘zmetov Dilshod Ro‘zimboyevich, g.f.n., k.i.x.
Sadullayev Azimboy, f-m.f.d., akad.
Salayev San‘atbek Komilovich, i.f.d., prof.
Saparbayeva Gulandam Masharipovna, f.f.f.d.
Saparov Kalandar Abdullayevich, b.f.d., prof.
Safarov Alisher Karimdjaniyevich, b.f.d., dos.
Sirojov Oybek Ochilovich, s.f.d., prof.
Sobitov O‘lmasboy Tojxmedovich, b.f.f.d., k.i.x.
Sotipov Goyipnazar, q/x.f.d., prof.
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, b.f.d., akad.
Xolliyev Askar Ergashevich, b.f.d., prof.
Xolmatov Baxtiyor Rustamovich, b.f.d.
Cho‘ponov Otanazar Otojonovich, f.f.d., dos.
Shakarboyev Erkin Berdikulovich, b.f.d., prof.
Ermatova Jamila Ismailovna, f.f.n., dos.
Eshchanov Ruzumboy Abdullayevich, b.f.d., prof.
O‘razboyev G‘ayrat O‘razaliyevich, f-m.f.d.
O‘rozboyev Abdulla Durdiyevich, f.f.d.
Hajiyeva Maqsuda Sultonovna, fal.f.d.
Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.
Xudayberganova Durдона Sidiqovna, f.f.d.
Xudoyberganov Oybek Ikromovich, PhD, k.i.x.

Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№7/3 (116), Xorazm Ma‘mun akademiyasi, 2024 y. – 181 b. – Bosma nashrning elektron varianti - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Muassis: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi mintaqaviy bo‘limi – Xorazm Ma‘mun akademiyasi

MUNDARIJA
TARIX FANLARI

Abdugʻaniyeva G.A. Oʻzbekiston Respublikasida milliy armiya poydevorining yaratilishi	5
Abdullaeva N.B. XX asrning 40-80 – yillari oxirlarida Xorazmdagi koreyslarining milliy xususiyatlaridagi transformatsion jarayonlar	8
Abdullaeva N.B. XX asrning 40-80 – yillari oxirlarida Xorazm viloyatida ilm-fan va madaniyat sohalarining taraqqiyotida koreylar diasporasining oʻrni	11
Abdullaeva N.B. Xorazm koreyslarining viloyat qishloq xoʻjaligi rivojidadagi oʻrni	14
Ahmadxojayev M.Z. Siyosiy lider faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslari va tarixiy ildizlari	18
Atajanov M.I. Qadimgi Xorazm hududida ilk shaharlarning shakllanishi uchun zaruriy shart sharoitlarning mavjudligiga oid ayrim mulohazalar	21
Atajanov M.I. Qadimgi Xorazm shaharlarining harbiy meʼmorchilik anʼanalariga doir baʼzi mulohazalar	24
Bakdurdiyeva Q.Q. Xorazm vohasi zargarligi tarixiy jarayonlar tontekstida	27
Bakdurdiyeva Q.Q. Xorazm zargarligida qoʻllanilgan naqshlar va ularning semantik ifodalari	31
Fattullayev F.F. Buxoroning eski shahar qismidagi mahallalarning tarixiy ildizlarini aniqlashga doir tadqiqotlar	34
Hamidova Sh.R. Surdolimpiya tarixiga oid ayrim mulohazalar	37
Karimova N.I. The middle ages - the flower of grocery trade in Central Asia	40
Mirzakhamdamova D.Z. Aholi bandligini taʼminlashda oilaviy qadriyatlar, kasanachilik va qoʻl mehnatini rivojlantirish - yangicha yoʻnalish va ichki manbalarni safarbar etish	45
Murodov H.S. Buxoroda turizmi va uning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarga taʼsiri	50
Ochilov A.T. XX asrning 70-80 yillarida Buxoro vohasining antik va ilk oʻrta asrlar davri moddiy madaniyatining oʻrganilishi	52
Parmonov Sh.Sh. Buxoro amirligiga qarshi Rossiya imperiyasining bosqinchilik siyosatiga general Joʻrabekning munosabati	55
Qurbonov M.D. Mirza Salimbekning tarixiy oʻlkashunoslik ilmi rivojiga qoʻshgan hissasi	58
Rahmonberdiyeva M.J. Sharq olimlarining tadqiqodlarida Mitra kultining ifodalanishi	63
Tilabjonova S.Sh. Salib yurishlarining gʻoyaviy birligi va katolik cherkovining taʼsiri	67
Toshboyev F., Uzakov S. Jizzax vohasidagi tarixiy-madaniy yodgorliklarni oʻrganilishiga doir	70
Tosheva Sh.U. Ziyolilar qatlamining tarkib topishi va ularning jamiyat hayotida tutgan roli	73
Turayev M. Ikkinchi jahon urushi yillarda Oʻzbekistonda tibbiyotning holati va muammolari	75
Xamrayev I.M. Gavkushon majmuasining Buxoro suv tizimi va meʼmorchiligida tutgan oʻrni	79
Xujanova M. Ikkinchi jahon urushi yillarida Oʻzbekistondagi bolalar uylarining ahvoli	82
Xushmatova S. Surxondaryo viloyat davlat arxivining tashkil etilishi	86
Бахриев О.А. Абдулхай Лакнавийнинг илмий мероси	88
Бегалиева Д.Э. Хива хонлиги давлат бошқарувида маҳрам лавозимининг ўрни	90
Бобоева С.Р. Сурхон воҳасида электр тармоқларининг вужудга келиши ва ривожланиши	93
Гулриев Н. Ўрта Осиёнинг илк ўрта асрлардаги халқаро алоқаларининг манбаларда ёритилиши	96
Мадаминов О.З. Янги Ўзбекистонда давлат имиджини ривожлантиришнинг асослари	99
Омонов А.М. Селунгур ғор макони бифаслари	101
Сабурова С. Қадимги дунё академиялари	107
Саидмуродова М.С. Теоретическое и практические аспекты формирования населения и человеческих ресурсов Ташкентской области	112
Самадов И.И. Бухоро Халқ Совет Республикаси (БХСР)да ер масаласи ва пахтачиликнинг аҳволи	114
Тошбоев Ф.Э., Равшанов Ў.Р. Уструшонанинг антик давридаги миграциялар ҳақида	119
Умаров А.Ш. Нурота туркманларининг ўрганилиш тарихи	121
Усмоналиев И.И. Фарғона водийси шаҳарлар топонимининг асарларидаги тахлили	126

ahamiyat kasb etti. Shu davr ichida qo'lg'a kiritilgan arxeologik materiallar asosida voila tarixini davrlashtirish masalasida bir qancha ilmiy ishlanmalari taklif qilindi. Har bir izlanuvchi o'zi olib borgan tadqiqot materialidan kelib chiqqan holda, ma'lum davrlashtirish konsepsiyalarini taklif qilganlar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Мирзаахмедов Ж.К., Одилов Ш., Пардаев М.Х., Мақсудов Р. Қизилтепа қадимиятидан лавҳалар. - Тошкент, 2002. -Б.4-5.
2. Сулейманов Р.Х., Ураков Б. Результаты предварительного исследования античного городища селения Рамиш // ИМКУ. -Ташкент: Фан, 1977. - Вып.13. - С.55-65.
3. Сулейманов Р. Х. Результаты предварительного изучения городища Ромитан // ИМКУ. - Ташкент: Фан, 1984. - Вып.19. -С.118-130.
4. Мухамеджанов А.Р., Валиев П.С. О работах Бухарского отряда // АО 1976 года. - М.,1977. - С. 535-536.
5. Мирзаахмедов Ж., Одилов Ш., Пардаев М., Мақсудов Р. Қизилтепа қадимиятидан лавҳалар. – Тошкент: А.Қодирий номидаги Халқ мероси нашриёти, 2002. – Б.4-5.
6. Мухамеджанов А.Р., Семенов Г.Л. Исследование городских стен Пайкенда (результаты работ 1981 г. на шахристане II) // ИМКУ. – Ташкент: Фан, 1984. - Вып.19. - С.130-153.
7. Семенов Г.Л. Согдийский город V-XI вв. Формирование плана (по материалам Пайкенда вв Бухарском оазисе и Ак-Бешима в Семиречье). Диссертация в виде научного доклада на соискание ученой степени доктора исторических наук. - Санкт-Петербург, 2002.

UO'K: 94:327(584.4)

BUXORO AMIRLIGIGA QARSHI ROSSIYA IMPERIYASINING BOSQINCHILIK SIYOSATIGA GENERAL JO'RABEKNING MUNOSABATI

Sh.Sh.Parmonov, o'qituvchi, Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Buxoro amirligining Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olish uchun olib borilgan harakatlari, Buxoro amiri amir Muzaffarning ruslarga qarshi harakatlari, Rossiya tajovuziga qarshi mahalliy beklar Jo'rabek Bobobek Abdumalik to'raning mardonovar harakatlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Buxoro amirligi, Rossiya imperiyasi, Turkiston, Xiva va Qo'qon xonliklari, Shahrisabz va Kitob beklilari, Amir Nasrullo, Amir Muzaffar, Bobobek, Jo'rabek, Abdumalik to'ra

Аннотация. В этой статье рассматриваются действия Бухарского эмирата за завоевание Российской империей, действия бухарского эмира Амира Музаффара против русских, доблестные действия местных Беков Джурабека Баббека Абдумалика туры против российской агрессии.

Ключевые слова: Бухарский эмират, Российская Империя, Туркестан, Хивинское и Кокандское ханства, Шахрисабзское и Китабское бекства, Амир Насрулла, Амир Музаффар, Бабобек, Джурабек, Абдумаликтора

Abstract. this article will talk about the actions of the emirate of Bukhara for the conquest by the Russian Empire, the actions of Emir Muzaffar of Bukhara against the Russians, the actions of the local beks Zhurabek Bobobek Abdumalik toara against Russian aggression.

Key words: emirate of Bukhara, Russian Empire, Turkestan, Khiva and Kokand khanates, Shahrisabz and Kitab beks, Amir Nasrullo, Amir Muzaffar, Bobobek, Jorabek, Abdulalik to'ra

Kirish. 1868 - yilga kelib Buxoro bilan aloqalar uzilgan, Shahrisabz va Kitob beklilari mustaqillik kayfiyatida hukm surayotgan edi. XIX asrning ikkinchi yarmi boshlarida Turkiston Xiva, Buxoro va Qo'qon xonliklariga bo'linib qolgan edi. Ular o'rtasida uzoq vaqtlar davomida dushmanchilik kayfiyati hukm surib keldi. Biri ikkinchisi hisobiga chegarasini kengaytirish, ikkinchisi uchinchisi mulklarini talash bilan mashg'ul bo'lib, yagona vatan, ona-yurt haqida mutlaqo o'ylab ko'rilmadi. Xonliklarning har birida ichki nizolar g'ovlab ketgan edi. Toju-taxt bilan bog'liq saroy fitnalari emas, viloyatlarda urug'lar ham yovlashish darajasiga kelib qolgan edi. Qadim Turkistonning avvalgi shukuhi, harbiy qudrati zaiflashib bormoqda edi[1]. Amir Nasrullodan ichki ixtiloflardan chok-chokidan sukilib borayotgan, iqtisodiyoti izdan chiqqan, boshboshdoqlik avj olgan amirlikka meros bo'lib qolgan edi. Uzoqni ko'ra bilmaslik, aysh-ishratga berilish, taxtim omon bo'lsa

bas qabilida hukm surish mamlakatni jarlik yoqasiga keltirib qo'ygani edi. Amir Muzaffar amirlikda qattiq o'rnashib qolgan urug'bozlik o'yinlariga mahalliy hokimlar va biylarning o'zboshimchaligiga, bir so'z bilan aytganda, ichki hokimiyat talashuvlariga barham bera olmadi[2]. U ham ixtilof, nizoni bartaraf etishni birdan-bir yo'li qo'shin tortish, qal'alarni yakson qilish, deb bildi. Bu usuldagi vaxshiyona qon to'kish usuli mang'itlar sulolasi hokimiyatga kelgandan buyon muntazam amalda bo'lib kelgan bo'lsada, samarasiz ekanligi mutlaqo o'ylab kurilmagan edi. Vohada olib borilgan harakatlar natijasida Shahrisabzda Bobobek, Kitobda Jo'rabek hokim bo'lib qoladi. Jo'rabek dodxoh bek bo'lgach, u Kitobning qayta obod bo'lishiga katta hissa qo'shadi. U ayniqsa yo'l qurilish, savdo sotiq ishlariga e'tibor beradi.

O'sha vaqtlarda Kitob, Shahrisabz bozorlarida hind, afg'on mollari sotilgan. Madrasalar qurilib, cho'llarga suv chiqarilgan, dehqonchilik rivojlangan, Jo'rabek xalqni og'ir soliqlardan ozod qilgan. Jo'rabek Kitobning aholisi zich joylashgan qishloqlari va markazini, uch xalqa mudofaa devorlari bilan o'rab olingan joylarini ta'mirlaydi. Eng chetki xalqa Qashqadaryo va Qqsuv daryolari qirg'oqlari yoqalab o'tgan. Bu esa yov bosqinini daf qilish uchun qulaylik tug'dirgan. So'nggi xalqadan tashqarida qal'a va kuzatuv tepaliklari joylashgan. Buxoro amirlari bu tepaliklarga biror marta ham jiddiy shikast yetkaza olmagan. Jo'rabek amir sarbozlarini bir o'zi galma-gal yigirmata miltiq bilan o'qqa tutgan. Bu davrda amir Muzaffar mamlakatni nihoyatda qiyinchilik bilan boshqargan. Hatto uning o'z o'g'li katta to'ra Abdumalik Qarshida mustaqillik bayrog'ini ko'targan[3].

Ikkinchi tomondan Buxoro hududiga rus qo'shinlari yaqinlashmoqda edi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Xerman Vamberi "O'rta Osiyo bo'ylab sayohat" asarida Buxoro aholisi Xiva aholisidan son jihatidan bir necha barobarga ko'pdir va buxoroliklarning Xivani shu paytgacha bosib ololmaganligini faqat va faqat o'zbeklarning mardligi bilangina izohlash mumkin. Mening eshitishimcha, Olloqulixon birinchi bo'lib o'z elchilarini Buxoro va Qo'qonga yo'llab, Rossiya tomonidan bo'layotgan tajovuz xavfining oldini birgalikda olish taklifini qiladi. Buxoro bu taklifni olgach, uni rad etibgina qolmay, balki ruslar tomonga og'ib ham ketadi. Qo'qon taklifni qabul qiladi va Buxoro bilan urush holatida bo'lgan Shahrisabz va Hisor ham ularga qo'shiladi[4]. Lekin ittifoq yaxshi niyatligicha qolib ketadi.

Muxokama va natijalar. Turkiston viloyatining harbiy gubernatori qilib tayinlangan general Chernyayev 1866 -yil yanvar oyida Buxoro amirligining bo'yso'ndirish uchun unga qarshi e'lon qilinmagan urush boshladi. Uning qo'mondonligi ostida qo'shinlar Jizzax tomon o'tlandilar. Bu habarni eshitgan amir Muzaffar o'zi taxtga qayta o'tkazgan va ta'sirida deb hisoblangan. Qo'qon xoni Xudoyorga ruslarning yo'lini to'sishni buyurdi. Xudoyorxon esa Rossiya bilan to'qnashishdan qo'rqib, amir Muzaffarning farmonini bajarmadi. Rus istilochilari Buxoro amirligiga qarshi urush harakatlarini ikki harbiy mavsumda 1866-1868-yillarda o'tkazadi. 1866-yilda olib borilgan istilochilik bosqinlari oqibatida amirlikning O'ratepa, Jizzax va Yangi Qo'rg'on singar hududlari Rossiya tarkibiga kiritiladi. Ikkinchi harbiy mavsumda 1868-yil qirg'inbarotida esa Samarqandning olinishi, amir qo'shinlarining Zirabuloqda uzil-kesil, tor - mor etilishi sodir bo'ladi.

1866-1867-yillarda Chor qo'shinlari Jizzaxga qarshi yurish boshlagan davrda Bobobek va Jo'rabek o'zaro maslaxatlashib. Amir Muzaffarga yordam berishga, o'z qo'shinlari bilan yovga qarshi o'tlanishga ahd qiladilar.

Mirzo Abdulazim Somiyning "Tarixi Salotini Mang'itiya" asarida ko'rsatilishicha, rus qo'shini Jizzaxdan Samarqandga borish yo'lidagi Soybo'y qal'asida turganida[5], Buxoro lashkari G'ishtko'prik degan joyda jang hozirligini ko'rardi. Amir Muzaffar ish ko'rgan, aqlli sardor Shukurbiy inoqni lashkarboshi qilib tayinlaydi. Shu orada Shahrisabzdan Hakimbek Kitobdan Jo'rabek boshchilgida ikki ming sarboz yordamga keladi. Shahrisabz va Kitob beklari Shukurbiy inoqqa noma yo'llab, "yurtga yov kelganda amir bilan bizning ixtilof qilib turishimiz to'g'ri bo'lmas, dushmanga qarshi ittifoq bo'lib jang qilaylik, bizni amir bilan yarashtirib qo'ning", degan taklifni qiladilar. Shukurbiy inoq beklar gapini ma'qullaydi va ularga joy tayin qiladi. Biroq, ayrim uzoqni ko'ra bilmaslar Shukurbiy inoq mavqeyining oshib ketganidan hasad qilib amirga Shahrisabz va Kitobdan kelgan yordam mohiyatini teskari tushunadilar go'yo Shukurbiy inoq kenagaslar bilan birikib, amirga qarshi fitnaga qo'l urgan emish. Kenagaslar desa yurak hovuchlaydigan bo'lib qolgan

amir bu ig'voga ishonadi. G'ishtko'prikka, jangga bo'lib turgan qo'shin qarorgohiga Abdulqodir devonbegini jo'natadi. Abdulqodir devon begi bahona topib, Shahrisabz va Kitob lashkarini ortga qaytarib yuborishga muvaffaq bo'ladi. Shukurbiy inoqni esa aldab, amir o'rdasiga olib keladi. Shukurbiy inok fitnada ayblanib, hibsga olinadi[1].

Shu joyda Abdulla Qodiriy o'zining "O'tkan kunlar romanida Yusufbek hoji tilidan quyidagi alamli so'zlari tepadagi vaziyatga mos tushadi: Ittifoqning nima ekanligini bilmagan, yolg'iz o'z manfaati, shaxsiyati yo'lida bir-birini yeb ichadigan mansabparast va shuhratparast muttahaqlar Turkiston tuprog'idan yo'qolmasdan turib bizning odam bo'lishimizga aqlim yetmay qoldi. Biz shu holatda ketadigan bo'lsak yaqindirki podsho istibdodi Turkistonimizni egallar". Haqiqatdan ham shunday bo'ldi Amir Muzaffar olib borgan siyosat natijasida ruslar bizning o'lkamizni osonlikcha zabt etdi[5].

1868-yilda Rossiya qo'shinlari Buxoro amirligi sarhadlariga bostirib kiradi. Bosqinchiga Nafrat, Vatanga Muhabbat tuyg'ulari butun amirlik aholisini oyoqqa turg'azadi. Bu o'rinda Amir Temur vatani Shahrisabz yigitlari ko'rsatgan jasorat tahsinga loyiqdir. Qora tepa qishlog'idagi rus qo'shinlari bilan Shahrisabz o'tliqlari o'rtasidagi jang buning yorqin manunasidir. Rassom Vereshchagina shu voqeaning shohidi bo'lgan uning so'zlariga e'tibor bering: Kavkazlik josus zobit Pistalkars janubi-sharq tarafdin Shahrisabz va Kitoblik o'zbek askarlari to'dasini tig'ga tortish uchun yuborilgan edi.

U avval Shahrisabzliklarni yengdi, ammo manziliga qarab yurishi bilanoq ular yana birlashib shunday zarba berdiki rus askarlarini Samarqandgacha quvub keldi. General Kaufman qaytib kelayotgan atiryadni kutib olish uchun otlandi. Shahardan tashqariga chiqishi bilan o'qqa tutishdi, oqibatda Fon Kaufman chekinishi bilan urush tugadi.

Amir Muzaffardan yuz o'g'irgan Hakimbek va Jo'rabeklar Abdumalik to'raga xat yozib, ruslarga qarshi muqaddas jihod yo'lida u bilan birga bo'lishni, unga itoat etishlarini izhor etadilar. Vatan tuyg'usi amir bilan nizoda bo'lgan beklarni ruslarga qarshi jang hozirligini ko'rayotgan uning o'g'li bilan ittifoqda bo'lishni taqazo etadi.

Nihoyat, Abdumalik To'ra tarafdorlari yig'ilib bir necha ming kishi jam bo'lgach Hakimbek va Jo'rabeklarning birikuvi sabab, ruslarga qarshi yurish boshlanadi. Ular G'uzordan chiqib Shahrisabz orqali Samarqandga yo'l oladilar. Hakimbek va Jo'rabek o'z kuchlari bilan Abdumalik To'raga qo'shiladilar. Zirabuloq jangi davom etayotgan paytda Samarqanddagi ruslar garnizoniga hujum qilgan Abdumalik to'ra Jo'rabek, Bobobek va boshqa o'zbek, tojik, turkman, qoraqalpoq qavmlari boshliqlarining 8-iyunga qadar urush harakatlarini davom ettirganliklarini alohida takidlash lozim. Kaufman harbiy vazirga yo'llagan ma'lumotnomasida Samarqandni qamal qilgan Shahrisabzliklarni 25 ming kishini tashkil etganini ko'rsatadi .

Kaufman Samarqand gurnizonidagi yo'qotish juda katta e'tirof etishga majbur bo'ladi. Samarqandni ozod qilish ishtiyoqida Muzaffarning to'ng'ich o'g'li Abdumalik to'ra (1848-1909 y) va erksevar beklar Jo'rabek va Bobobek hamda Sulton Sodiq bilan birga birikdilar. Birlashgan vatanparvar kuchlar Amir Temurning Oqsaroyida tantanali tarzda Abdumalik to'rani Amir deb e'lon qildilar. Muzaffarning mulozimlaridan Xudoyor, Abdulla Ibrohim va ko'pchilik ulamolalar bu gapni maqullab Muzaffarni taxtdan tushurilganini tan oldilar. Vatanparvar kuchlar Shahrisabzdan so'ng Qarshini egallaydilar. Karmana Chiroqchi ham tez orada ularni qo'l ostiga o'tadi. Ruslar bilan kurashda chiniqqan Qozoq xalqining sodiq farzandi Sulton Sodiqni Amirzoda, Karmana viloyati hokimi qilib tayinladi. Amirga teskari bo'lgan Kitob hokimi Jo'rabek va Shahrisabz hokimi Bobobek kabi lashkarboshilar Abdumalik to'ra e'lon qilgan g'azot yo'lida barcha elparvar kuchlarni jamlashga urindilar[6]. Turkiston general gubernatori fon Kaufman voqealar rivojini tashvish bilan kuzatmoqda edi. U sulhga ko'ra, Buxoroning ichki ishlariga aralasha olmas shuning uchun qulay fursat va bahona izlar edi. 1868-yilning kuzida amir Muzaffarning amirlikning butun sharqiy qismini egallagan qo'zg'alonchilarga qarshi kurash uchun yordam so'rab qilgan murojati fon Kaufman uchun ayni muddao bo'ldi. Buxoroning bosib olingan hududlari hisobiga tashkil qilingan Zarafshon okrugi boshlig'i general Abramovga amirga yordam berish uchun barcha choralarni ko'rish topshirildi. Ruslarning Buxoro ishlariga aralashishiga qonuniy tus berish uchun barcha choralarni ko'rish topshirildi. Abramov katta qo'shin bilan harbiy harakatlarni boshlab yubordi. Garchi ostonasida

Buxoro vatanparvarlari son va qurol yarog' jihatidan ustun bo'lgan dushmanga qarshi qattiq jang qildilar. Jo'rabek va Bobobek hamda Sulton Sodiq general Abramov qo'shini bilan janglarga o'zlarining mohir sarkarda ekanligini namoyish qildilar. Ammo kuchlar teng emasligi darhol bilindi. Abdumalik to'ra Shahrisabzga chekindi. Ruslar bilan birga amir Muzaffar sarbozlari vatanparvarlar egallagan hududlarni birin ketin egallay boshladilar.

Abdumalik to'ra bilan Sulton Sodiq Xiva xonligi tomon qochishga majbur bo'ldi[1]. Kitob hokimi Jo'rabek va Shahrisabz hokimi Bobobek esa vatanparvarlik kurashini davom ettirib Buxoro amiri Muzaffar va uning homiysi rus bosqinchilariga qarshi tahdid solib turdilar. Buxoro amiri Muzaffar butun amirlikdagi vatanparvar kuchlarning darg'alari bo'lib qolgan Kitob va Shahrisabz hokimligi Jo'rabek va Bobobekka qarshi kurashda yordam so'rab, 1870-yilda fon Kaufmanga murojat qilgan edi.

Xulosa. Shahrisabz va Kitob bekliklari Rus bosqinchilariga qarshi mardonavor kurashdilar faqat qurol yarog' va son jihatdan ustun bo'lgan ruslar g'alabaga erishdilar. Shahrisabz va Kitob bekligini o'ziga bo'ysindira olmagan amir Muzaffar ruslar yordami bilan bu o'lkaga o'z hukmronligini o'rnatdi. Shahrisabz va Kitobga qarshi rus generali Abramov juda katta tayyorgarlik ko'rdi va har bir qilgan ishini Kaufmanga yozma tarzda bayonat bergan. Chunki ruslar Buxoro amirligiga qarshi urushda Samarqandda Shahrisabzlik jangchilarni qiynchilik bilan to'xtatgan edi. Shuning uchun ular Shahrisabzga qarshi urushni puxta rejalar asosida olib bordilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Равшанов П. Шахрисабз тарихи. Тошкент «Янги аср авлоди 2011. Б. 486.
2. Мухаммадхакимхон тура. Мунтахаб ат-таворих / Форс-тожик тилидан тарж., мукаддима, изоҳлар ва курсаткичлар муаллифи Ш.Воҳидов. - Тошкент: Янги аср авлоди, 2010. В 258.
3. Одилов.А.А. Бухоро амирлигида миллий озодлик ҳаракатлари тарихи: Тарих фан. номзоди. дис автореф. - Тошкент: Ўзму, 2003. Б. 28
4. Вамбери А. Путешествие по Средней Азии. М., 2003. С 256.
5. Мирза Салимбек. Тарих-и Салими (Источник по истории Бухарского эмирата). Ташкент. Академиya. 2009 Б.138
6. Н.Содиқов, Н.Жо'раев. О'zbekiston тарихи (Turkiston Chorizm mustamlakachiligi davrida) Sharq nashriyoti Toshkent – 2011. В 126.

UO'K: 908.395.902.1

MIRZA SALIMBEKNING TARIXIY O'LKASHUNOSLIK ILMI RIVOJIGA QO'SHGAN HISSASI

M.D.Qurbonov, tayanch doktorant, Navoiy davlat pedagogika instituti, Navoiy
ORCID ID 0009-0000-2561-0815

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIX asr oxiri XX asr boshlarida Buxoro amirligida faoliyat yuritgan davlat arbobi, mohir diplomat, o'z davrining ilg'or ziyolisi Mirza Salimbekning ilmiy, adabiy hamda davlat arbobi sifatidagi faoliyati, yaratgan asarlari, ushbu asarlarning tarixiy ahamiyati, shuningdek Mirza Salimbekning o'zi hokimlik qilgan bekliklarning o'lkashunoslik tarixi, etnografiyasi haqida yozib qoldirgan ma'lumotlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Mirza Salimbek faoliyati alohida yirik tadqiq qilinmagan. Faqat mahalliy va xorijlik mualliflar bir necha ilmiy maqola va risolalarida Salimbek faoliyati muxtasar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yakkabog', Nurota, Sherobod, Boysun, Shahrisabz, kenegas, shayx, masjid, minora, maqbara.

Аннотация. В данной статье рассматривается научная, литературная и государственная деятельность Мирзы Салимбека, государственного деятеля, работавшего в Бухарском эмирате в конце XIX - начале XX века, искусного дипломата, передового интеллектуала своего времени, его произведений, историческое значение этих произведений, а также будут научно проанализированы сведения об истории краеведения и этнографии бекство под властью Мирзы Салимбека. Деятельность Мирзы Салимбека широко не изучена. Лишь отечественные и зарубежные авторы кратко осветили деятельность Салимбека в ряде научных статей и брошюр.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI

XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI
AXBOROTNOMASI

№7/3 (116)
2024 y., iyul

O‘zbekcha matn muharriri:

Ruscha matn muharriri:

Inglizcha matn muharriri:

Musahhih:

Texnik muharrir:

Ro‘zmetov Dilshod

Hasanov Shodlik

Xamrayev Nurbek, Lamers Jon

O‘rozboyev Abdulla

Shomurodov Jur‘at

“Xorazm Ma’mun akademiyasi axborotnomasi” O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligi Xorazm viloyat boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tgan. Guvoxnoma № 13-023

Terishga berildi: 05.07.2024

Bosishga ruxsat etildi: 15.07.2024.

Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8. Adadi 70.

Hajmi 9,1 b.t. Buyurtma: № 7-T

Xorazm Ma’mun akademiyasi noshirlik bo‘limi

220900, Xiva, Markaz-1

Tel/faks: (0 362) 226-20-28

E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz

xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18